

DON QUIXOTTE

DELLA

BLATNA VAS.

NAČRT TRAGIČNE KOMEDIJE

v štirih djanjih, s predigro in s petjem.

Za

RABO PRIHODNJIH DRAMATIKOV,

nekoliko v prozi, nekoliko v priprostih rimah

načrtal

SERVANTES MLAJŠI.

dr. Val. Jarnik

Motto:

*Will Jocosus ein Tänzchen wagen,**So mag er's sagen,**Ich spiel' ihm auf!**Hochzeit des Figaro.*

(Drugi natis.)

V ZAGREBU.

NARODNA TISKARNICA D^{ra}. LJUDEVITA GAJA.

1862.

OSEBE:

Don Quixotte della Blatna vas, tã imenovani Jocosus.
 Thusnelda, kraljica Valhale.

August)
 Nace) znana dunajska vrednika.

Hans Jörgel)
 Kazimir Fremdenblatt) znana dunajska časnika.

Rabener

Göthe

Lessing

Herder

Abraham à St. Clara

Henrik Heine

Izengrim

Ajzele

Bejzele

Heitere Muse, Konj Jocosusov, kakor ga sam imenuje.

Mokarjev Kajfež.

Slavni nemški pisatelji, prebivavci Valhale.

korespondenti znanih nemških časnikov.

Čitavničarji in tržiški Cimbri.

(Igra se na Kranjskem in na Dunju.)

Predigra.

I. Nastop.

Vidi se ljubljansko močvirje, vreme je jesensko leta 1858; megla je gosta, da se komaj deset korakov naprej vidi. Blizo izanskega mosta zagledaš moža, ki se vedno pripoguje in mah ruje, ki ga varno v botaniško škatlo spravlja. Je bledega obraza, černe berkice mu pod nosom vise, skoz očale temno gleda; iz vsega obnašanja se bere, da se je naenkrat globoko zamislil, mermra nerazumljive besede, k večem se včasih začuje Hamletov:

To be, or not to be,
that is the question.¹⁾

Pa res, kmalo bi bil pozabil naznaniti ime glavne osebe naše drame: naziva sam sebe po svojem spreobrenjenju: Jocosus,²⁾ kar mu bomo tudi v naši komediji privošili. Dunajska „Morgenpost“ ga je pa „Don Quixotte“ imenovala.

Jocosus naenkrat mahoma kake tri korake nazaj stopi, zavzame se, kakor da bi bilo iz jasnega pred njega trešilo; začuden proti lžici stermi; čudna prikazen se iz vode počasih dviguje, je že nerazločljiva, bi rekel preveč

¹⁾ Biti, ali ne biti
To je vprašanje.

²⁾ Po slovenski: Dobrovoljček.

meglena. Vstopi se pred Jocosus-a in zdaj se že le vidi
 postava visoke mlade žene opravljene s snegobelem tanju
 podobnem odjelu. Prevezana je z rumeno-černo rudečem
 pasom, katerega konca ji spredi do tal viseta. Je modrooka
 in gosti zlati lasje, ki segajo daleč dolj čez pleča, se sem
 ter tje gibljejo kakor zrela pšenica na polju. Kliče se
 Thusnelda kraljica Valhale ³⁾. Prestrašenemu Jocosusu se
 prijazno nasmehlja ter ga s sledečimi besedami nagovori:
 Slaveželjni mož! kaj Ti to pomaga,
 Da žaluje vedno Tvoja domovina draga,
 Ker neusmiljeno mah le ruješ
 In napredek njeni serdito premišljuješ?
 Kaj Ti je pred nekoliko leti to hasnilo,
 Da se Tvoje djanje zoper germanstvo je borilo,
 Da si se v nadušenju tako zagazil,
 Da v Jelačiču banu juga zvezdo si zapazil!
 Prerokoval si — Fej Te bodi! — to javno
 V slovenskem društvu, ni še tega davno. ⁴⁾
 Pisaril tud' si silovito zoper mojo domovino,
 Ker hotel si zruvati germanstvo s korenino!
 Bil si v „Sloveniji“ v „Novicah“ strašni Janičar,
 Neomikan, neolikan, prave Slavšine barbar.
 Al, kje je Slava Tvoja? kje Tvoj prid?
 Da si zabredil, kriv je Tvoj kratek vid,
 Rep si nosil Ti „Novicam“ in „Slovenji“!
 Kje ostal je, kje se plazil je Tvoj genij?
 Bil bi lahko „capo“ Cimbrov in Teutonov,
 Če bi treba bilo, zakaj tudi ne Huronov? —
 Pa ni še vse preposno, nis' še vse zamudil,
 V novem bojapolnem času boš so opet zbudil.

³⁾ Valhala je po starogermanski veri kraj, kamor pridejo po smrti
 glavni možje vsake baže, ki imajo zasluge za napredek svojega
 naroda.

⁴⁾ Leta 1848.

Krasna, lepa nova Ti bo naloga,
 Ktere, upam, lotil se boš brez odloga.
 Vedi, da zbrala sem Te za „Nacetovi Posten“,
 Da trosil boš kulturo: nach Süden und nach Osten.
 Kakor veš od nekdanj slovi ime Thusnelde
 Od Donave do Rajna in na bregu Šelde.
 Kraljica sem že dolgo, dolgo v Valhali,
 Za kar pisatelj germanski so me zbrali.
 Žalost me obdaja, serce neznano me boli,
 Da v Krajni Slave duh iz tamnote vun kipi;
 Da v „staro-nemški zemlji“ čejo gospodovati
 Sini Slave, in po koncu glave dvigovati,
 Kjer vladal je „deutscher Fleiss mit deutscher Kraft“,
 Kjer rasel dozdej je nemški mah „mit deutscher Wissenschaft“.
 Frankfurt naj bode gospodar okol' Soče, Drave;
 Slavni „Bund“ naj objema brege bistre Save.
 Ti boš odslej njegov Apostel in major,
 V krajnski kronovini nemške kulture matador.
 Naglo vtemelji: Musealverein, lepi hrast „in spe“
 Kjer kadil' Te bodo rekoč: da si nov Liné.
 Iz severja poslala bom Ti hud'ga pomagača,
 Le Izengrina zvol' si svojega trobentača!
 On strašno tuli, grize in popada,
 Posebno kadar silovita lakota ga zbada.
 Ak mu znan'ga časnika redakcijo prepustiš,
 Ga v mrežo svojo za vselej vloviš
 Predigra le to je za pravi Tvoj poklic
 Ki pride, ko nastopi devetnajst' tečaj „Novic“.
 Prihrumel bo tud' k vam oklic ustave;
 Zvolil' Te bodo, da delat greš postave;
 Takrat pokaž', da nisi merzel nis' lesen,
 Takrat vkviško spravi nov germanski svoj greben,
 Takrat govor' za edinozveličavno Ti kulturo
 Ak ni drugač spiši lepo tudi nam brošuro,

Da lahko rečem, v Teb' se nisem b'la zmotila
 Ker Te germanizatorja med sini Krajne sem zvolila.
 Saj veš, bil je Hassan-baša ⁵⁾ tnd' prej frančiškan,
 In kakor mašnik v Italii dobro bil poznan.

(S slovesnim glasom):

Zarotim Te pri Tonaru in Wuodanu ⁶⁾
 Da obnašaš se, kakor se spodob' Germanu,
 Da nam v hraste spremeniš košate lipe.
 In potereš nam Slovence kakor iz stekla šipe.
 Strašna moč Tvojega necenljivega sarkazma
 Kranjsko naj osnaži slovanskega marazma!
 Duhovi Germanje prvi stanujejo v Valbali
 Kjer Tebi tud' prostor bomo odkazali.
 Kraljeval boš blizo „Abraham à St. Clara“,
 Če le se Ti Muza preveč ne postara;
 Zakaj naznanila sem Te kakor nov'ga gosta,
 Pa Heine ⁷⁾ krohotaje se: Ah kako si ti priprosta!
 Me zavrne. — Glej da pridobiš si njega,
 Ker me zdaj s sarkazmi vedno drega.
 Pravi: „V močvirju se dobi le žaba in merčes“
 „In druga živina brez perut in brez peres!“
 „Originell ist wohl deine Passion“, —
 „Al' „genie“ tam najti, je pa vse zastonj!“
 Zatoraj pazi, da nemškutarijo retabliraš,
 Dobro glej, da moje zaupljivosti ne blamiraš!

L o c u s.

(pade na kolena, v obraz je še bolj bled, pa neko novo
 navdušenje iz njegovih oči plamti.)

⁵⁾ Znani Hassan-baša, kateremu so Slovenci v slavni bitki pri Sisku glavo odsekali, je bil prej na Laškem mnih.

⁶⁾ Starogermanska begova.

⁷⁾ Slavni Henrik Heine, ki je v Parizu leta 1857 vmerl, se imenuje po pravici nemški Aristofan.

„Nebeška prikazen! Prekrasna Thusnelda; debela skorja je skoz deset let moje očesi obdajala, zdaj se mi je še le lupina odlušila, zdaj še le previdim svoje nezapodljivo preslepljenje, zdaj mi je jasno pred očmi, kako sem se pregrešil zoper svojo edino in pravo mater! edino-zveličavno nemško kulturo! Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa (bije se z roko na persa). — Vernem se, veličastna kraljica Valhale, v Tvoje naročje, kakor zgubljeni sin, ker sem skoz deset let po slovenskih livadah prešiče pasel. — Nevreden naloge, ki mi mi jo nalagaš, Ti obljubim, prelepa Thusnelda, se z dušo in telesom, z besedo in peresom vojskovati za tisučletne pravice, ktere ima rimsko-nemško cesarstvo do kranjske vojvodine. (S povzdignjeno besedo): Če tirjaš, sem pripravljen z lastno kervjo se zapisati mogočnemu Frankobrodškemu „Bundu“! — Ko pride po Tebi omenjeni čaz nove ustave, prisežem Ti (perste desnice kakor v prisego kviško dvigne) prvi za trojebavno germansko zastavo zgrabiti in rudečo-modro-belo s petami poteptati! (Thusnelda se mu prijazno smehlja, ga z roko pozdravlja, kakor da bi hotla zginiti, pa vidi Jocosusu na obrazu: da bi rad še nekaj znil.)

Thusnelda.

Imaš morebit mi še kaj razodeti?

Jocosus.

Hotel sem dostaviti, da bi Ti bil vse to rad „in zierlichen Knittelreimlein“ povedal in tako pokazal, da kaj znam, ker si me za kovanje brošur odločila; pa si me tukaj pri pulenju maha tako nenadoma počastila, da mi ni bilo mogoče tako hitro svoje poetične misli zbrati ali obljubim Te za tega voljo v brošurah popolnoma odškodovati.

Thusnelda.

(se prijazno smehlja)

Schon gut, schon gut! ljubi moj Jocosus! Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. (Zgine.)

II. Nastop.

Jocosus.

(Oder predstavlja pot od izanskega mosta do kurjevasi za ljublanskem gradom v Blatno-vas) Oči si še zmirorom riba, da bi si popolnoma slovensko skorjo odlušil, kar gre pa le počasi, ker je strašno debela. — Govori velikianski monolog. Večkrat se ponavlja:

To be, or not be,

That is the question.

Govori tudi o slavnem poklicu sv. aposteljna Pavla, nakdajnega Saula. Z žalostnem in zgrevanem glasom omeni slovensega koledarja in „preklete grablje“ in drugih več tako mikavnih reči. (Zagrinjalo pade.) Prepustim pa izpeljavo tega veličastnega in velikanskega monologa prihodnemu izdatelju te tragične komedije. *)

I. Djanje.

I. Nastop.

Oder predstavlja prostor na cesti pred „Schottenthorom“ na Dunaju, kjer pelje pot v zbornico. So pasji dnevi konec avgusta leta 1861; solnčni žarki silno pripekajo. Na strani na ograji sedi Jocosus, ves pohabljen; temno in serdito izpod klobuka gleda, tako da se ga še memogre doči psički varujejo in se mu že od daleč ognjujejo. Podoben je on malo Ahilu, ki je, kakor je znano oddaljen od gerškega tabora (devet let će se ne motim) žolč kuhal. — Dolgo molči Jocosus, morebit cele dve uri, ker je, maščevanja žejen, v globoke misli vtopljen. — Dogodilo se mu e namreč preden dan ne kaj človeškega: visoko misijo, ki

*) Moje moči so za izpeljavo veličastnih monologov Jocosusa pre-slabe. Le to opomnim, da kdor ga hoče prav izrisati, naj sveže skupa značaj Ahila in Hamleta.

jo je od Thusnelde sprejel, misli z nepopisljivo patetičnem govorom spolniti, ter si tako zaželjeni prostor v Valhali pošteno zaslužiti. Vsako besedico natanko preštudira. Spusti res svoj apostolski govor, ali človek obrača, Bog oberne. Iskren konj *) prave gorenske kervi se v njega zažene in ga neusmiljeno pomandra. Strahu bled kakor zid žalostno vpije Jocosus, predsednika na pomoč kliče, da mu naj za božjo voljo z znanim univerzalnim pomočkom — zvoncom — pomaga! Pa vse zastonj; sicer z zvoncom prav gibčni gazda hiše je danas, kakor njemu navlaš gluha, ne gane se, — Jocosus je zgubljen, ker (tako stenografičen zapisnik piše) vlada v celi hiši: „Allgemeine Heiterkeit!!“ Vsled teh žalostnih dogodkov, bravec, si sam lahko misliš, kako je naš na ograji sedeči Jocosus čmern in otožen; na vse kraje premišljuje, kako bi to strašno včerašnje kerho zbrusil in ljubeznive Thusnelde neumerjoče ne blamiral. Ali kakor misli mu drugega ne ostane, nek brošuro spisati, ker z govorom je za vselej proč; ali se pa na Naceta, Augusta in Hansjörgelna obrniti, da bi mu ti pod pazdijo segli ter ga iz mlake izvlekli. Čaka te može, ker danas grejo proti poldne gotovo v sabornico tu memo.

Nazadnje mu na ograji le dolg čas prihaja, hoče monolog govoriti in začne spet:

To be, or not to be,
That is the question,

ali dalje ga ne spravi, ne enega Knittelreima ne skuje, ker je preveč raztrešen. — Zdaj poskuša s petjem melanholiji kos biti in prične pianissimo:

Ich weiss nicht, was soll es bedeuten,
Dass ich so traurig bin!

*) Ipsissima verba Jocosi Knittelreimiensis.

Die Blamage aus jüngsten Zeiten

Die kommt mir nicht aus dem Sinn. ¹⁰⁾

Pa tudi ne gre dalje, ker:

Srce je prazno, srečno ni,

Ki namest' v persih

Mu v hlačah sdaj tiči.

V svoji bezupnosti zagleda le vendar Augusta, ktere-
ga cilinder se skoz Schottenthor prikaže. Kmalo sta skupaj.

II. nastop.

Jocassus.

Ljubi moj August, kako pozno prideš, vsaka minuta
se mi je zdela peklenska večnost, saj sam čutiš, da pripeka
danas kakor v Sudanu ali Nigriciji. — Pa pustiva to, lahko
vse pozabim, da Te le spet vidim, srce mi precej laglje
tolče. Na Tebe, ljubi August, se zanesem, da me boš re-
habilitiral; veš, kakšna nesreča se mi je včeraj pripetila,
jaz tega nisem kriv. Če imaš le eno trohico pravega nav-
dušenja za maslo ~~ne~~ške kulture boš zapovedal Etiennu
ali Friedländerju ¹¹⁾ da me vsaj eden z debelim artikkelnom
iz brezna potegne! Pomagaj August! Pomagaj!

August.

(gleđa ga resno, in merzlo z ramama miga.)

Ljubi moj prijatelj, to je težko — zelo težko, —
se ne bo dalo nič narediti, saj dobro veš, da sem priprav-

¹⁰⁾ Napev po katerem jo zabrenči, je neznano otožen, prepustim ga
prihodnjemu skladatelju, mislim pa, da bi se vjemal s nape-
vom, na ktereга se poje:

Lisica, lisjak

Sta pila tobak,

Tohaka ni blo

Sta pila vodo.

¹¹⁾ Augustova prva adjutanta in pisatelja uvodnih člankov v
„Preši,“ ker August le malo kdaj pero v črnilo pomoči.

ljen, se na vsaki način lagati, če le gre — ali tu je pa popolnoma nemogoče. Saj veš, da imamo gotovo v naši redakciji Czörnigovo uradno štatistiko, vir vse žurnalistične narodopisne modrosti, pa vendar sem se brez pomislika zlagal, da vas je Slovincov samo 200.000. Nisem se tudi pečal za „Wandererja“, ki me je zavolj tega zgrabil; ker, kakor veš po mojem starem načelu: „*Gleiches Recht für Alle*“ mislim: v katero mavho grejo druge laži, naj gre še ta! — Ena več ali manj, dobro veš, je v mojih očeh prav vse ena. Tudi se boš spomnil, da sem Ti precej po prvem govoru, ki ni bil nič kaj po moji volji; velik kompliment naredil, ter sem Te skoz uvodni članek po svetu: „*als deutschen Krainer*“ razglasil in Te tako indirekt terziškim Cimbrom za načelnika priporočil, kar tudi ni tako lahko ker si, kakor si sam Thusneldi bil obstal, tako dolgo pri Slovincih prešiče pasel. Pa že tudi v prvem govoru si se na eno stran preveč vrezal. Komaj si sem dospel, moraš precej študentače v kerčmi skupaj zbrati in jim tam kvasiti, da ako se kterikrat ženijo, naj si Slovenke, le nikdar ptujke ne zberejo! Ljubi moj, pozabil si takrat hipoma svojo sveto novo nalogo in zabredil si nazaj v staro nagnjenje serca — ali serce mora v taceh zadevah molčati, le glava mora korakati naprej! — Potem pa tudi svoje ljudi tako malo poznaš. V svoji prvi govorniški poskušnji za kulturo in Valhalo apeliraš na slovensko mladež, ki potem kakor razdraženo seršenovo gnjezdo v tako kosmatih „*Eingesendet*“ zoper to tvoje mnenje protestira. — To vse mi je bilo že dolgo na sercu, zdaj po priliki sem Ti vse odkritoserčno razodel, ker mislim, da spoznaš, da moja beseda ni baharija. V svojih hrabrih Cimbrih se nisem zmotil, precej si dobil zaželeni „*Ehrenbürgerrecht*“, kar sem tudi brez odloga bil raztrobil. Pisal si mi, da je gola laž, da v dvorni knjigarni službo išeš; o poldne sem pisemce prejel, popoldne si ga že v večernem list bral.

Naštejem Ti vse to, da lahko previdiš, kako sem bil vselej pripravljen Ti v vsaki razmeri postreči, ali za zdaj je nemogoče, ker včerajšni dan je bil za Tebe pravi Waterloo. Nazadnje si kar vso zavest zgubil; komaj Ti protivnik kranjsko fauno omeni, skočiš besno po koncu in predsednika za pomoč prosiš, misleč da bo Tebe k živalim prišteval, in napravil si tako posmeh v celi hiši! To ne gre, dragi moj, sam od sebe kaj takega misliti!! Lej dragi moj, mislil je vaš „Vollblutvertreter“ slovenstva samo razodeti, kako si Ti učen naravoslovec in v tem hipu Ti precej misliš, da Te bo morčebiti celo k špecij Rinocerosov pritisknil, katerih, kakor se mi zdi, vendar v vašem močvirju ni!! Leva stranka mora saj na videz svojo liberalnost varovati in govoru polno svobodo pustiti. Ti pa zoper vso navado na predsednikov zvonec apeliraš! za božjo voljo, kaj si vendar delal, da si tako naenkrat ob vso pamet prišel?! — (August ves zamišljen kakih pet korakov sem ter tje gre.) Pa vse bi še bilo dobro — še bi se dalo potlačiti, ko bi Te le danes ne bila „Morgenpost“ Don Quixotta imenovala in rekla, kako si bil s svojim „hohlem Pathos“ pravi pojac za celo hišo! „Morgenpost“ pa celi prosti Dunaj bere, ker je pravi mestni organ; kar ona reče, ja za „prave“ Dunajčane Evangelij, ker je v ti zadevi popolnoma objektivna, ne foederalistična ne centralistična, poiše si le burke, da svoje bravece kratkočasi. — Ko bi Te jaz hotel spet na konja posaditi, se mi celo mesto smeja; zatoraj je pa bolje, če molčim. — Po pravici Ti povem, bolje bi bilo spet s pekarijo začeti, kakor pa Vam Slovencem li kulturi pomagati. ¹²⁾

(Se Jocosusu v slovo odkrije in dostavi). Sam si pomagaj in Bog Ti bo pomagal, ker kakor si se hvalil, si v „Knittelreimih“ izurjen. Odide mermraje:

¹²⁾ Mislim, da je obče znano, da je August pred letom 1848 v Parizu ko pošten pek kifelce in preste „mit gleichem Recht für Alle“ pekel, preden je „Presse“ utemeljil.

Gleiches Recht für Alle
Wer 's glauben will, wird seelig.

III. nastop.

(Nace elegant opravljen se pripelje.)

Jocosus.

(se mu globoko odkrije in pripogne, in da bi mu se bolj
kakor Augustu prikupil, začne v Knittelreimih):
Po celem svetu slavni Nace! prvi člen levice!
Pomagaj iz te neizmerne mi kurnice.
V svoji sreči ne pozabi drugih malheur,
Tud' Ti nisi postal naenkrat chevalier de la legion d'honneur,
Obrekovala je Tebe tudi marsiktera šet,
Preden dobil si turški Medžidie-red.
Ne zapusti „Kulture“ seb' in men' v sramoto,
Veliko zdaj lahko ji skažeš dobroto,
Da v svoji diplomatički „Ostdeutsche Post“
Prepêčeš mi Slovence, „wie auf glühheissem Rost.“
Sam Ti moreš Novičarje tako zatret',
Da v Krajni od njih zgine vsaka sled!

Nace.

(gleda ga strašno merzlo in preziravno.)

Gibljem se le na parketu diplomatov
In v „antichambre“ drugih potentatov;
Ne menim se, če na Koroškem je Ljubljana ¹³⁾
Ali na Toškanskem je Milana.
Po pravici reči, so to za me kraji španski,
„Narodny listi“ in „Novice“ pa organi pregrobojski. ¹⁴⁾
(Pri zadnjih besedah potegne flakon iz žepa, ga duha
in odide.)

¹³⁾ V „Ostdeutsche Post“ se več del bere: Laibach in Kärnten.

¹⁴⁾ Ignatii ipsissima verba.

IV. nastop.

Hansjörgel.

(Je debel mošic v kratkih kmečkih hlačah, na glavi ima kapo s cofom s kratko turnčasto pipeco v ustih; pripelje se v „Štelbôgnu“ iz Gumpoldskirchna.)

Jocosus.

(Žalosten svojo osodo premišljuje, globoko zdihuje, tamno se mu dela pred očmi in še le, ko Hansjörgel pred njim obstoji, ga zapazi.)

O, ste Vi tù; dobro, da se danas dobiva, ker Vam moram nekaj prav imenitega predložiti, sčemur bi razširenju masla nemške kulture in sebi koristili. Ali bi ne hotli vzeti v Vaš prihodnji list, ki je kakor nalaš za kulturo vstvarjen, artikel v podobi pisemca, na priliko z uvodom: „Aus Blatna Vas wird uns wieder über das Treiben der bekannten, unverbesserlichen, slobenischen Parthei geschrieben“ itd.? Ker ravno Vaše Lerchenfeldsko narečje je prav pripravnó neutrudljivem Novičarjem Kajnovó znamnje za vselej v čelo vžgati in njih peklenskemu obnašanju na sveti zemlji „Bunda“ za vekomaj ograjo postaviti! Prepričali ste se, kako so Vam bili Cimbri hvaležni, da ste blagovolili naznaniti tisto grobjansko V pišt . vičevo pisemce začudenemu Lerchenfeldu, „Kulturträgerju“ prvega reda. Vam hvaležnost skazati, so nakupili sami 50 eksemplarov vašega lista, ga razposlali po vsem Gorenskem in tako vsjali povsod plod prave kulture, za katero se jaz dozdam žal! bog! (globoko zdihne) brez uspeha borim. Tudi jaz Vam bom hvaležen še drugače kakor naš slavni podljubelski zarod, obljubim se Vam na toliko eksemplarov naročiti, da ne bomo samo Ljubljanske mestne ulice z njimi „poslajštrali“, temuč ves Golovec tako povili in pognojili, da bojo že v nekoliko dneh hrastiči tako gosto pogojali, da bo zavzeta Novičarska truma namesti sedanjih goleh reber sliko tevtoburškega gojzda pred saboj imela.

Hansjörgel.

(si pípico baše in smehlja.)

Gospod! Vi mislite, da smo morebit' vsi iz ene rude
 Da imamo August, in jaz enake želje, enake trude?
 O „staronemški“ zemlji nič nevem, bil sem vedno Avstrijan,
 In za mogočno Avstrijo navdušen zmiraj bil poznan,
 Moje geslo je: Enakopravnost narodov brez homatije,
 Razvijajmo se zase vsak pošteno brez razpertije.
 S pismom tistega „vritnep ča“
 Sem pa ulovil bil pravega hu . . . ča;
 Je bolj, da o tem dalje več ne govorim,
 Če ne se iz novega nad Cimbri spet zjezim.
 Se ve, da pri Slovencih brez madeža ni vse,
 Ker tudi pri nas sirovost véas greben napne.
 Ali gorenski vaš poslanec je mož pošten,
 Od poštenih Nemcov tudi vedno bil časten.¹³⁾
 Kdor misli, da bi jaz napadel tega Vam rojaka
 Prosim, naj oddahne se in enmal' počaka!

(Si lulo počasi prižge in odide).

V. nastop.

Locosus.

(postaja če dalje bolj brezupen, vsled jeze in otožnosti se
 mu kakor bob debele solze po bledem obrazu vlijejo; ura
 kaže na dve popoldne, sonce je v zenitu in od reveža
 pot v curku teče. V vsih svojih nadah goljfan in v duhu
 potert se le počasi iz ograje skobaca; pred očmi mu je
 tako tamno, da še skoz očale nič ne vidi in le za nosom
 naprej tava. Prebudi ga iz tih melanholičnih misel jok go-
 sposkega dečka, ki se pred njim vstavi in ga s solznimi
 očmi milo, kakor starega znanca pogleduje. Imenuje se

¹³⁾ Tako je Hansjörgel sam mesca Julia l. l. pisal.

Kazimir Fremdenblatt

in ima pod pasbo bukvice, ki imajo na platnici naslov: Deutsche Sprachlehre, um in der deutschen Sprache richtig denken und schreiben zu lernen, für Anfänger von Jakob Wurst. Pride iz šole, kjer ga je njegov učenik Figaro ¹⁶⁾ neusmiljeno selciral in ravno danas je mogel za kazen dve uri v kotu stati. Ker je danas dopoldne v šoli bral pred učenikom, kakšna je bila včerajšna „Allgemeine Heiterkeit“ in kako so se v zbornici zavoljo Jocosusove besnosti krohotali, precej uzrok tuge svojega znanca vgane in ga tako le nagovori:

Prijatelj moj, pomilujem serčno tvojo včerajšno nesrečo, ker vem, da je nisi zaslužil; togotim se, da ti pri vsi dobri volji nemorem pomagati. Pa kaj je to vse v primeri z mojo peklensko šolo (se začne spet ihtiti), ker imam tako neusmiljenega profesorja. Kar sem pred dvema leti pisal o francozkem generalu Ardentu, da ga je pri topniških skušnjah odlomek krogle tako nesrečno v glavo zadel, da se je precej zgrudil in mrttev obležal in da je potem v bolnišnico pripeljan čez dve ure zadnjikrat zdihnil in v bogu zaspal; odtistihmal se je pričela za me doba mučenja in terplenja. Vsak dan moram v šolo pa če dalje manj znam, vse me zaničuje; kakor tudi perskam, nobenega naj bolj zakotnega lista v celem cesarstvu ne vjamem, da bi mi le hotel odgovoriti. (Se spet zajoka). Veselil sem se, da bom, ljubi Jocosus, saj tvoj organ, ker sem hotel ironičen in sarkastičen biti, ko so slovenski dunajski in graški študentje zoper tebe ropotali, ali namesti,

¹⁶⁾ Znani dunajski časnik Fremdenblatt tako smešno brez slov-nice, logike in pravopisa nemški piše, da se humorističen list Figaro že skoz dve leti v vsakem listu neusmiljeno iz njega norca dela. Kakor svojemu nevkretnemu šolarju mu je dal perimek: Kazimir. V Figaro je rubrika za njega; Kasimirwinkel.

da bi mi bili odgovorili, so se mi smejali in neusmiljeni Figaro me je za lase zgrabil (se mu spet solze vlijejo) in mi prepovedal kterikrat kaj svojega natisniti, preden ne bom tih bukev popolnoma znal. (Mu moli nasproti Wurstovo slovnico.)

Jocosus

(se mu nehotó smehlja, ga enčas po glavi boža in ga nazadnje v štacuno slaščičarja pelje, kjer mu za pokazano dobro voljo deset polžov iz sladkorja, eno pest svetlih kebrov iz čokolade in družih enacih živalec nakupi. Poslovi se s besedami:

Kazimirček! Zdaj pa lepo mirno domu pojdi, pridno v šolo hodi, profesorja vbogaj, da se boš kaj naučil in potem če ravno ne meni, saj komu drugemu v prid in korist. Z Bogom, srček moj!

(Kazimir odide.)

VI Nastop

Jocosus

sam žalostno skoz mesto v predmestje proti domu koraka. Od vsih znancov zapuščen čuti, kakor bi mu mlinški kamen na srcu ležal. Si težo saj enmalo polajšati začne:

Kje so moje lovorike¹⁷⁾,

Krasne in zelene?

Moj'ga srca ljubljenske

B'le so razcvetene,

Al' pomandral jih je gorenski konj,

In moj trud je bil zares zastonj!

i t. d. — —

Ko je Jocosus ravno to žalostno odpel, pride v predmestje do nizke, razpokane, vmazane hišice, vstavi se pred njo; vidi mu se, da ga je neka nova misel prešinila. Postoji nekoliko časa in mermra:

¹⁷⁾ Zavijs jo na vižo: O du lieber Augustin

Alles ist hin.

Aut Caesar, aut Sti..... ichs, raj sem v ti pravo, kulture polni koči zadnji, kakor pa pri barbarskih Novi-čarjih drugi! Pa bomo vidili, kdo bo zmagal, ni še nič zamujeno, ker še nisem zastavil dozdej svojega ojstrega peresa; August se ni šalil omenivši moč mojega „Knüttel-reima“. Naj le počakajo, jim bom tako zagodil, da se je niso svesti!

(Se sam saboj zadovoljen smehljuje, naglo proti domu odide.
(Zagrinalo pade.)

II Djanje.

(Oder predstavlja sobo v 2. nadstropju na nekem dunajskem predmestju. Oprava sobe je navadna, samo na mizi pri oknu je polno knjig tankih in debelih vsake baže, na priliko: Thierstaaten von Karl Vogt; Reinecke Fuchs von Göthe; Rabener's Satiren; Pridige Abrahama á st. Clara; spisi Martina Luthera in Ulrika Huttena; Deutsches Reimlexicon; francézki slovar; Atta Troll, ein Wintermährchen in Romanzero od Henrik Heine-ta; celi kup „Ost und Westa,“ „Presse,“ „Gr. Tagesposte“ i t. d.

Jocosus

pazljivo Vogtove bukvice pregleduje in iše, kaj bi mogel porabiti. Naj bolj mu motto dopade, ki se glasi:

Jungen und Alten zu Fromm und Nutz,

Und den Professoren zum Trutz.

Pa si misli, to je za Slovence vendar enmalo pre debelo; kaj pa, ko bi se takole prenaradilo:

Für männiglich zu Nutzen und Fromm.

Pa res, to ni slabo. — Se veselo vsede in zapiše. — Mermra na dalje: Motto je enkrat narejen; sdaj pa le naprej! — Pozorno prebira sdaj Vogta, sdaj Rabenera, sdaj premetava liste v Reimlexiconu in kako verstice napiše. Spet Götheovega Reinecke pregleduje in urno naprej piše.

Dokončavši dve strani vesel po koncu skoči, naglo sem ter tje po sobi koraka, si sdaj roke veselja riba, sdaj se za perste vleče, da pokajo in govori:

Leva sem narisal, to bo Novičarski general debelo gledal, ko bo zvedil, kaj je „deutscher Witz gepaart mit deutscher Kraft!“ Res, da ni vse izvirno, pa Novičarji izpod omejene slovenske kape tako kaj tacego ne zapazijo; slavni možje v Valhali se bodo pa radovali, ko bodo vidili, da nisem zastonj njih dela študiral in se tako pravega tevtonskega duha navzel i t. d. — Spet se vsede, knjige premetuje in piše. Ko eno novo krasno sliko svoje basni doverši, spet radosten vstane, veselja po sobi skače, žvižga in monolog govori. — Ker se pa to kakih sedemkrat ponavlja, pripustim izpeljavo prelepih monologov Jocosusa prihodnjemu izdelatelju komedije. — Za intermezzo le „Ost und West“ včasih prav serdito zgrabi in premetuje, da do dopisa o „Zwanzigguldentisch“ pride, katerega si varčno na stran dene; premišljuje, kako bi se dal v „čudoviti poem“ pritisniti in lepo okinčati.

Že je proti jutru, ko Jocosus svoje dokončano, zares mično delce še enkrat pazljivo prečita. Možicu serce radosti igra, ali po takem velikanskem trudu se mu nič po sobi skakati ne ljubi, temuč se opravljen na postljo vleže, nehoté zamiži in lepo v božjem strahu zaspi. Iz veselega obličja se mu bere, da ga prijetne sanje radujejo. Vidi Valhalo briljant razsvetljeno, v sredi velikanske sobane stoji Lessing, ki s slovesnim glasom „Thierfabel“ bere. Okoli njega je neprezerljiva truma slavnih pisateljev vsih stoletij, ki pri vsaki versti začudeni kličejo: „Ah, to je lepo! to je krasno! To je „Witz!“ To je Ironia! Jocosus je nova zvezda na germanskem nebesu, ki vse druge tamni! Thusnelda na prestolu sedi, lepši je od Medicejske Venere in ima danes le za Jocosusa pazljivost in pozornost, vse drugo jo le dolgočasi. (Zagrinalo pada.)

Za intermezzo.

III. Djanje.

Sem (Oder predstavlja veličastno sobano Valhale. Pa nenavadno je danas vse tiho, mrtvo, vse molči in se gerdo dorži, kakor da bi se bila kaka razpertija med slavne prebivavce vrinila. — Sicer veseli Rabener je že dva dni v kot obrnjen, s nobenim je nesprogovori in vsem herbet kaže. Götthe je neznano šobo napel in že tri dni ni Ambrozije, ne Nektarja pokusil. Lessing, naj višji sodnik v Valhali in od Thusnelde neizrekljivo časten, že celi teden tako razsaja, da Thusnelda pred njim beži. Vsa sobana je nastlana s malimi papirčki, razkosanimi kosei Thierfabule in če on še sem ter tje na tleh kako celo brošurico vglada, jo naglo pomandra in stogoten zakliče: Ali sem zastonj svoje pravila in kritike pisal?! Herder derži žalostno obraz med obema rokama in zdihuje: kaj so koristile moje „Stimmen der Völker,“ kjer sem prvi glas zagnal za razvitek dara izvirne omike, ki ga je Bog vsaki narodnosti posebej vkoreninil! Stari Abraham à St. Clara pa le z glavo maje in godernja: To je škandal! To je škandal! Thusnelda, blede sloni na enim iz marmeljna sekanim stebri in se od togote in osramotenja ihti.

Henrik Heine,

ki je bil še v življenju bolj na lahko plat, se okoli spreka, krohota in burke vganja. Pred Thusneldo se vstavi, se en čas nad njeno tugo raduje in začne: Lek, lek, lek (s perstom korenček sterže); je že prav, ali ti nisem pravil,

Da v močvirju se dobi le žaba in merčes

In druga živina brez perut in brez peres?

Thusnelda.

Ah; (globoko zdihne) ko bi bila tebe, Henrik, vbogala!

(Zagrinalo pade.)

IV. Djanje.

Znano je, da kadar je že človek vse sorte poskusil k svojem cilju in koncu dospeti in ga le zmiraj vse „frata“ nazadnje v svoji brezupnosti besen postane in zadnji peklenški sklep stori. Si misli, če ta „salto mortale“ ne pomaga, naj pa mene in vse drugo vrag vzame! Taka se je godila našemu junaku Jocosusu. Na Slovenskem, namesti de bi bile čitavnice po Thierfabuli; kakor s Strihninom zavdane, poginule, se če dalje bolj množijo in razcvetajo, v Valhali ga še germjanski korifeji za lokaja niso hotli. Vsploh vsega je bilo Izengrima, Ajzela in Bajzela tulenje v znaših časniki, katero mu je bilo pa že davno pred zagotovljeno. Vsled tega je sklenil Jocosus za „salto mortale“ ljubljansko čitavnico, kakor mater vsih teh „peklenških zaleg“ na čelu podljubeljskih Cimbrov s naskokom vzeti.

I. nastop:

(Oder predstavlja sredo Teržiča, kjer je spominek v podobi strašnega kladva „resnice.“ Siloviti hrum in ropot se čez eno uro dalječ sliši, ker so vsi Cimbri zbrani in konju svojega generala Jocosusa, podkve s omenjenim kladvom pribijajo. Je okoli devetih dopoldne, solnce po treh tednih, ko je neprenehama deževalo, danes pervikrat prijazno sije, zakaj danas se začne oblega in naskok na ljubljansko čitavnico. Konj Jocosusov, kteriga je v Thierfabuli idealno tako slabo jezdil, in ki ga hoče zdaj faktično osedlati, se zove, kakor ga sam imenuje, „Heitere Muse.“ Ko je „Heitere Muse“ podkovana, se oblečejo Cimbri za boj v kože divjih žival, na glave pa denejo sovražnikom za strah volčje, pasje in medvedove, svojim ministram pa oslovske glave, prvemu generalu Jocosusu pa eno s naj večimi ušesi¹⁸⁾.

¹⁸⁾ V dosdaj zgubljenih 11. bukvi v 23. poglavju piše Korneli Tacit o Cimbrih sledeče: „Kadar grejo v vojsko se našemarijo

II. nastop.

(Oder predstavlja pot od Teržiča čez Kranj v Ljubljano.)

Cela armada podljubeljskih Cimbrov, na čelu Jocosus, maršira v vojskini opravi po veliki cesti proti Ljubljani. Spredaj se plazi, kakor glavni trobentač Izengrim, za njim general Jocosus na svoji stari kljusi „Heitere Muse,“ na glavi ima oslovsko glavo s strašnimi ušesi, na obeh krajih sedla mu viseta „Ehrenbürgerdiploma“ iz Teržiča in Idrije, v roki derži veliko, od Cimbrov skovano sulco s ruđečebelozelenim laškim bandercom, ki so mu jo Rečani, kakor svojemu Patriciju, poslali. Precej za njim so cimbriški ministri in lordi tudi v oslovskih glavah, potem pa dolga četa vsih podljubeljskih Cimbrov v kožah raznih žival. Imajo za orožje sulce, lopate, kladva in klune.

Poje cela truma:

Was ist der Cimbern Vaterland¹⁹⁾?

Ist Preussenland, ist Krainerland?

i t. d.

Ko prenehajo, Izengrim eno besarabsko zatuli, med tem pa Ajzele in Bajzele, ko marširata na obeh straneh generala, Jocosusa vedno s dišečim in dragim kadilom kadita.

III. nastop.

(Oder predstavlja ljubljansko čitavnico v Mokarjevi hiši na Dunajski cesti, vse je razsvetljeno, ker je danas ravno beseda. Cesta pred hišo je sicer snažna, ali zavoljo dolgega deževanja je na kraji prek hiše velik kup blata nagrabljenega.)

„v kože divjih žival; le osebam, ki jih naj bolj častijo, postavijo na glave oslovsko glavo, ker je ta žival pri njih simbolj modrosti in učenosti. Vojska pa počastijo z glavo, ki ima naj večje ušesi, da ga imajo tako lahko že od dalječ pred očmi.“

¹⁹⁾ Pojejo jo na vižo: Die Pinzgauer wollten wahlfahrten gehn, sie thäten gern singn, konnten's aber nicht gar schön: ča hi, ča ha, ča haja, hia ha i t. d.

Ob osmih zvečer hiti v čitavnici vse na okna, ker se po koroški cesti od „Figabirta“ sem čuden ropot in hrum zasliši. Primaširala je cimbrška vojska z Jocosusom na čelu v Ljubljano čitavnico naskakovat. Izengrim eno divjo zatuli in vstavi jo se „in Reih' und Glied“ pred Mocarjevo hišo; Jocosus na svoji kljusi „Heitere Muse,“ kakor komandant se postavi pred vrata. — Nepopisljivo divjo vpitje se začne, ali lej čuda! „Heitere Muse“ neče naprej, na nobeno vižo se ne gane, le plašno okoli sebe gleda.

Cimbri vpijejo:

Ježešta; Ježešta! Kaj pa je to?

(Smeh v čitavnici, vse se radovedno k oknam deenja.)

Jocosus.

Ves bled, neusmiljeno svojo „Heitere Muse“ s ostrogami dréga in vpíje:

Hi! bjo! Bistahor! Ali negreš naprej!

Pa „Heitere Muse“ že čez dvajset let stara in vsled dolgega pota neznano vtrudena se nepremakne.

(Grožno krohotanje v čitavnici.)

Ko ministri vidijo, da „Heitere Muse“ neče naprej, jo cimbrški Palmerston za rep prime in vleče, pa vse nič ne pomaga.

(Če dalje večí smeh v čitavnici.)

Mocarjev Kajfež

s odpertimi goskami sloni pri Maliču na voglu in se na vse gerlo ti pustni večernici smeja. Migne mu brezupni Jocosus, ali ne bi tudi on hotel pomagati kljuso naprej pomakniti! Res začne s svojimi dolgimi bukvami po „Heitere Musi“ tleči, pa vse nič ne pomaga. Zavpije:

Bolje je celo zimo na gnoju spati,

Kakor pa to staro kljuso naprej phati.

(Odide.)

Čitavnica se hoče od smeha podreti; ulice so polne ljudi, ki od vsih krajev vrejo ta čuden „špektakel“ gledati.

Ali kaj se zgodi?

„Heitere Muse“ je poprej dvansajst let pri poljskih Ulanih služila in njeni prejšnji gospodar, iskren Poljak, jo je naučil na vižo: Hej Slovani, naša reč slovanaka živo klije i. t. d. skakati i. plesati, kar Jocosus ni vedil. — Proti devetim začne v Čitavnici muzika: Hej Slovani! igrati. — Dosdaj na pol mrtva „Heitere Muse“ se mahoma kviško spne in poskoči — Jocosus v blatu leži in milo stoka — Cimbriškega Palmerstona, ki jo za rep derži, tako bercne, da mu šelovska glava petdeset korakov dalječ v prestrašeno četo odskoči in on na tlaku leži. — V prestrašeni cimbriški armadi gre od ust do ust:

Ježešta! Kaj pa je to?

Ježešta! Kaj pa je to?

Čitavničarji so gotovo „Heitere Muso“ in Jocosusa zacoprani, zdaj pa le tečmo!

Nepopolnjava zmës se začne med cimbriško trumo, vse teče okoli „Figabirta“ proti Šišenski šrangji. Mečejo proč lopate, sekire, glave i. t. d. Vpijejo na ves glas:

Ni duha, ne sluha,

Ježešta! Permaruha!

Pojmo rakom žvižgat!

In proti Ljubelju nazaj berlizgat!

Ali pri Šišenski šrangji ki že cesto zapira je taki dren, da jo prelomijo in jo brez Jocosusa, kar je mogoče hitro, nazaj proti Ljubelju vliknejo.

(V čitavnici ni smeha ne konca, ne kraja.)

(Zagrinalo pade.)